

Openingswoord: Het grote geheim van de rijkgezegende bediening van George Whitefield: een brandende liefde voor Jezus

Ds. P. den Ouden

In wat voor tijd leefde Whitefield? Laat ik beginnen bij de kerk. Daar heerste een onbeschrijflijke ingezonkenheid. De meeste predikanten leidden een werelds leven, ze lazen niet of nauwelijks in de Bijbel. Op zondagmiddag waren ze met hun gemeenteleden op het sportveld te vinden en na afloop in de kroeg. Iemand bezocht een aantal kerken in Londen. Hij schreef dat hij uit de preken niet kon opmaken of de prediker nu een volgeling was van Confucius, Mohammed of Christus!¹

De samenleving had met alle godsdienst afgerekend. In boeken, tijdschriften en toneelstukken werd het christelijk geloof belachelijk gemaakt. Het maatschappelijk verval was ontstellend. Onzedelijkheid, drankmisbruik en criminaliteit waren aan de orde van de dag. Overspel was in de hogere kringen de gewoonste zaak van de wereld.

Benjamin Keach, één van de weinige godvrezende predikanten in Londen klaagde in 1701:

*Was er ooit een christelijk land waar de homoseksualiteit zo algemeen aanvaard is, zo openlijk en menigvuldig bedreven, zoals we nu overal om ons heen kunnen waarnemen? Is het geen wonder van Gods lankmoedigheid dat Zijn toorn ons nog niet heeft verteerd? Is er ooit een tijd geweest vol van godslastering, overspel, dronkenschap, overdaad, perversiteit, egoïsme en hebzucht als deze tijd?*²

Hier en daar waren nog getrouwe predikanten, maar ook zij klaagden over geestelijke in gezonkenheid en krachteloosheid. John Howe zei in een preek:

Wij zijn dood; de Geest Gods is Zich aan het terugtrekken, en heeft Zich reeds in grote mate teruggetrokken. Maar als de Geest overvloedig uitgestort zal worden, zult u heel ander preken horen, dan waaraan u nu gewend bent geraakt. Zielen zullen op een andere wijze behandeld worden dan nu het geval is.

*Het is duidelijk, maar al te verdrietig duidelijk, dat er onder ons een grote inhouding van Gods Geest is. Wij weten niet met leven en kracht tot uw ziel te spreken. Hoe leven en kracht in u te brengen. Onze woorden sterven in onze mond, of ze vallen neer en sterven voordat ze uw oor bereikt hebben. We voelen onze zwakheid als we spreken, het langdurig uitblijven van vrucht maakt ons moedeloos, wij spreken niet als mensen die de hoop hebben te overwinnen. Maar als Gods Geest uitgestort zal worden zullen weten hoe we tot meer zegen zullen spreken, met meer beweging en gevoel, met meer gezag en liefelijke overredingskracht dan wij nu kunnen doen.*³

John Howe wist niet, toen hij stierf in 1701, dat die tijd, waar hij zo verlangend naar had uitgezien en zo vurig om had gebeden, en velen met hem, dat die tijd van een overvloedige uitgieting van Gods Geest op een dor en dorstig land voor de deur stond. En degene die de Heere daar als eerste voor wilde gebruiken was George Whitefield, geboren in 1714 in Gloucester, zuid-west Engeland. Zijn vader was eigenaar van een deftig hotel, maar stierf jong. Thuis werd weinig aan godsdienst gedaan, maar toch had George als schooljongen soms indrukken van dood en eeuwigheid. Vanwege de armoede moest hij in het hotel gaan werken, maar op aandringen van zijn moeder en met hulp van vrienden werd het toch mogelijk om in Oxford te gaan studeren, hij was toen 16 jaar. Daar kreeg hij contact met Charles

---

¹ Ryle, *Christian Leaders*, 15

² Haykin, *Spirituality van George Whitefield*, 41

³ Haykin, *Jonathan Edwards*, 52

en John Wesley, die met nog een paar medestudenten elke week bij elkaar kwamen om met elkaar te lezen en te bidden en elkaar aan te sporen om tegen de zonde te strijden en ernstig te zijn. Ook zochten ze armen, zieken en gevangenen op. De groep werd daar de andere studenten spottende *de Heilige Club* genoemd. Met alle goed-bedoelde ernst waren ze er blind voor dat ze alleen maar bezig waren om hun eigengerechtigheid op te richten.

Het is voor de jonge Whitefield en zijn vrienden een hele worsteling geweest om te leren wat in de Romeinenbrief staat geschreven: Die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid. Later heeft hij er in een preek iets over verteld:

Ik denk aan mijn oude vriend Charles Wesley, hij gaf mij een boek in handen getiteld: Het leven van God in de ziel van een mens. De Heere liet me daarin zien dat ik wedergeboren moest worden of anders verloren gaan.

Ik herinner me nog de plaats, als ik in Oxford ben loop ik er altijd weer even heen, waar Jezus Christus Zich voor het eerst aan mijn ziel openbaarde en mij tot nieuw leven wekte. In dat boek van Wesley stond dat iemand naar de kerk kan gaan, zijn gebeden opzeggen, het Avondmaal ontvangen (zo was dat gebruikelijk in de Engelse staatskerk), en toch geen christen zijn. Mijn hart sloeg, mijn hart beefde, zoals iemand die schulden heeft bevreemd is om in zijn kasboek te kijken, om daar te ontdekken dat hij failliet is.

Ik dacht: zal ik het boek verbranden, zal ik het weggooien, of zal ik verder lezen? Ik besloot het laatste, en terwijl ik het boek in mijn handen hield zei ik: Heere, als ik geen christen ben, als ik geen echte christen ben, om Jezus' wil, laat mij dan zien wat het werkelijk is om een christen te zijn, opdat ik niet verloren ga. Ik las nog wat verder en toen werd ik aan mijn bedrog ontdekt. O, zei de schrijver, zij die iets van het geestelijk leven weten, weten dat het een levende vereniging is met de Zoon van God, Christus, die gestalte krijgt in het hart. O, wat viel er toen een straal van goddelijk licht in mijn ziel.⁴

De jonge Whitefield werd zo de weg tot Christus geweest, maar hij wist niet hoe hij bij Hem moest komen. Zonder dat het er zelf erg in had bleef hij het toch nog teveel van zijn eigen inspanningen en gestalten verwachten. En zo bleef hij toch nog een jaar een gevangene van de geest der dienstbaarheid tot vreze, die hem soms bijna tot wanhoop dreef. Hij voelde de toorn Gods, wist dat hij rechtvaardig verloren moest gaan en steeds meer ging hij zien dat al zijn goedbedoelde ernst en ijver alleen maar een stank was voor God. 'En die in het vlees zijn kunnen Gode niet behagen.' Zaligworden werd steeds onmogelijker. Maar toen het voor Whitefield niet meer kon, toen kon het bij God.

Op een dag had hij last van erge dorst. Hij moest toen denken aan Christus, die aan het kruis het had uitgeroepen: Mij dorst. 'Toen viel ik op mijn bed en riep het uit: Mij dorst, mij dorst! Zijn ziel dorstte naar God, de levende God. En toen kwam God.

'Het behaagde Hem om de zware last van mij weg te nemen en Hij gaf het mij om Zijn lieve Zoon aan te grijpen met een levend geloof, en, door mij de Geest der aanneming te schenken, mij te verzegelen, naar ik ootmoedig mag hopen, tot de dag van mijn eeuwige verlossing.

O, met wat voor een vreugde, wat voor een onuitsprekelijke vreugde, een vreugde vol van heerlijkheid werd mijn ziel vervuld, toen de last der zonde van mij was weggenomen en een blijvend gevoel van de vergevende liefde van God en de volle zekerheid des geloofs doorbrak in mijn ontroostbare ziel.

---

⁴ Haykin, *Whitefield*, 26

Het was voor mij werkelijk de dag van mijn ondertrouw met Christus, een dag om in eeuwige gedachtenis te houden. Mijn vreugde was eerst als een springvloed, ze trad ver buiten haar oevers. Waar ik ook ging, ik kon het niet laten om luid psalmen te zingen, tot ik later rustiger werd.⁵

Whitefield was toen twintig jaar. Zijn geestelijke worstelingen, dag en nacht, hadden zijn krachten zo ondermijnd, dat hij Oxford verliet om bij vrienden in Gloucester weer wat aan te sterken. Paulus schrijft: Indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel, het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden. Bij de jonge Whitefield was dat werkelijkheid. In zijn dagboek schrijft hij:

‘Mijn hart was nu meer geopend en verruimd en ik begon op mijn knieën de Heilige Schrift te lezen. Alle andere boeken legde ik op zij en ik bad bij wijze van spreken over iedere regel en ieder woord. Het was eten en drinken voor mijn ziel. Dagelijks ontving ik van Boven nieuw leven, licht en kracht.’

Naast de intense omgang met Gods Woord vond hij ook een diepe vreugde in het gebed:

‘O, wat een zoete gemeenschap met God werd mij iedere dag in het gebed weer vergund. Hoe vaak werd ik buiten mijzelf geleid als ik liefelijke overdenkingen had in het veld. Hoe zeker voelde ik dat Christus in mij woonde en ik in Hem. Wat mocht ik dagelijks wandelen in de vertroosting van de Heilige Geest en werd ik opgebouwd en verkwikt in een veelheid van vrede.’⁶

Bij de meesten die in de eerste liefde mogen leven is het vaak zo dat na enige tijd weer wat wegebt. Dat die vreugde, vurige liefde, nauwe omgang weer minder wordt. Maar het bijzondere van Whitefield is dat hij die eerste liefde tot het einde van zijn leven heeft mogen bewaren. Hij mocht zijn hele leven lang als een Henoch wandelen met God.

Veel zegen en onderwijs ontving hij ook uit Matthew Henry. In zijn dagboek schrijft hij dat hij er zich iedere morgen en avond twee uren in verdiepte, met de Griekse grondtekst van het NT er naast.

‘Wat een middel is Henry’s Bijbelverklaring voor mij geweest om mij geestelijk op te bouwen. Ik hoop deze lichtende kaars van God nooit te vergeten.’ Een paar dagen later schrijft hij opnieuw: ‘O, hoe zoet gingen mijn uren in de binnenkamer voorbij met het lezen en bidden bij Henry’s verklaring van de Schrift.’ Daarnaast las hij ook veel in de oude puriteinen, boeken die in die tijd nauwelijks meer werden gelezen. Het heeft hem gevormd tot een bijbelse, gereformeerde prediker.

De noodzaak van de wedergeboorte en de rechtvaardiging door het geloof alleen, waren in die tijd vergeten waarheden. Het kerkvolk werd voorgehouden dat een deugdzaam leven en het trouw gebruik van de sacramenten genoeg waren om zalig te worden. De preek waren moralistisch, dor en doods, zonder vuur en leven. De Heere heeft de jonge Whitefield als een tweede Luther willen gebruiken om het Evangelie-licht weer op de kandelaar te zetten. Kort daarna werd hij op 23-jarige leeftijd in de Engelse Staatskerk in het ambt bevestigd. Hij had nog een jongensachtig voorkomen, maar zodra hij sprak was iedereen dat vergeten. Hij sprak met gezag en kracht. Men voelde dat hier iemand sprak die voortdurend leefde in de tegenwoordigheid des Heeren. Als een evangelist sprak hij met grote vrijmoedigheid en bewogenheid waar hij ook kwam, in de huizen, in achterbuurten en gevangenissen. Daarbij had de Heere hem de gave van een zeldzame welsprekendheid geschonken. Reeds vanaf zijn

---

⁵ Whitefield, *Journals*, 58

⁶ Dallimore, *Whitefield*, 81

eerste preek maakten zijn woorden diepe indruk, harten werden geraakt en verbroken. Dat was echter niet allereerst toe te schrijven aan zijn welsprekendheid, maar omdat hij sprak met de zalving van de Heilige Geest.

Als spoedig ging er een roep van hem uit en werd hem gevraagd om twee maanden in Londen te komen preken. Hij preekte ieder dag twee, drie keer en trok steeds overvolle kerken en de Heere wrocht mede. Velen kwamen van de vroege morgen tot in de nacht naar hem toe met zielevragen. Hij mocht ze tot Christus leiden. Zijn pasbegonnen bediening werd door de Heere rijk gezegend. Er begon roering te komen in de dorre beenderen, overal waar hij kwam. Maar de inhoud van zijn prediking, en de zegen daarop, begon ook veel vijandschap van andere predikanten op te roepen. Kansels werden voor hem gesloten en men waarschuwde scherp voor de jonge geestdrijver.

Eind december 1738 was Whitefield weer terug in Londen. Omdat er in de kerken steeds minder ruimte was, kwamen de mensen die geestelijk opgewekt waren doordeweeks in huizen of een ruimte bij elkaar tot geestelijke opbouw. Whitefield schreef in zijn dagboek:

Eerste Kerstdag: om vier uur in de morgen waren we met zo'n driehonderd mensen bij elkaar om met elkaar te bidden en Gods Woord te openen, het was erg warm in de zaal. Ik had reeds de hele nacht gewaakt en gebeden, maar het behaagde de Heere mij zo te vervullen met Zijn gezegende Geest, dat ik met zo'n grote kracht mocht spreken, als ik nog niet eerder in mijn leven had gedaan.

Op 30 december schreef hij:

Deze week heb ik negen keer gepreekt en achttien keer in samenkomsten het Woord verklaard, met veel kracht en opening. Er komt geen einde aan die komen en gaan om met mij te spreken, ze zijn, als nieuwgeboren kinderen, steeds begeriger om gevoed te worden met de melk van het Woord. Wat is er dit jaar in vele harten een groot werk gewerkt! O, was ik maar ootmoedig en dankbaar. Ere zij God, dat Hij mij steeds niet alleen vervult met vrede, maar ook met een vreugde in de Heilige Geest.⁷

Op nieuwjaarsavond 1739 kwamen er weer zo'n zestig vrienden voor een bidstond bij elkaar, ook de gebroeders Charles en John Wesley waren erbij. Wesley schreef in zijn dagboek:

Het was ongeveer drie uur in de ochtend, al die tijd waren we in gebed bijeen, toen de kracht van God met zo'n macht over ons kwam, dat velen het uitriepen, overstelpt door vreugde, anderen vielen neer. Nadat we van onze eerbiedig ontzag en verwondering over de aanwezigheid van Gods Hoogheid tot onszelf waren gekomen riepen we als met één stem uit: Wij loven U, o God, wij weten dat Gij de Heere zijt. (...) O, dat onze verachters mochten delen in onze vreugde!

De volgende dag, 1 januari schreef Whitefield in zijn dagboek *Ik heb vandaag het Heilig Avondmaal mogen ontvangen, twee keer gepreekt en twee keer in een samenkomst gesproken, het was de heerlijkste Nieuwjaarsdag die ik ooit heb meegemaakt. O, wat heeft de Heere mij dit jaar Zijn genade overvloedig betoond! En wij zullen nog grotere dingen zien dan deze!*

Ook de dagen daarna leek het wel als het opnieuw Pinksteren was geworden. Whitefield schreef:

---

⁷ Whitefield, *Journal*, 195

Soms waren we hele nachten bijeen in gebed. Vaak waren we vervuld als met nieuwe wijn. Vaak waren we zo overweldigd door de goddelijke tegenwoordigheid dat we uitriepen: waarlijk, zou God bij de mensen op de aarde wonen? Hoe vreselijk is deze plaats. Dit is niet dan een huis Gods en een poort des hemels.

En, zoals de Heere in Handelingen 2, op het volhardend gebed van de 120 in de opperzaal, Zijn Geest in overvloed uitstortte, zo heeft Hij toen, op het volhardende bidden en smeken van deze zestig mensen, van wie het merendeel jongeren waren, opnieuw Zijn Geest uitgestort. Deze uren van gebed hebben het begin ingeluid van de grote opwekking in Engeland, die zich ook zou uitbreiden naar Wales, Schotland, Amerika en Europa.

Maar, net als in de Handelingen: hoe meer zegen en leven de Heere gaf, hoe woedender de vijanden te keer gingen. Steeds meer kansels werden voor Whitefield gesloten. Toen zocht hij andere wegen. Bij Kingswood, in de buurt van Bristol, in zuid-west Engeland, waren vele steenkolenmijnen. De arbeidsomstandigheden waren erbarmelijk. Voordat de zon opging verdwenen de mensen als beesten onder de grond, om pas 's avonds weer boven te komen. Vrouwen en kinderen kropen op handen en voeten door de lage gangen om de steenkolenwagons te trekken. Regelmatig gebeurde het dat gangen instortten of dat men wegens zuurstofgebrek stikte. De mijnwerkers woonden in schamele hutten te midden van bergen aarde en steenkoolgruis. Regelmatig braken er epidemieën uit en de sterfte was hoog. Drank, prostitutie en geweld waren aan de orde van de dag. Er was geen kerk of school te vinden. Geen politie-agent waagde het om er alleen hen te gaan.

Whitefield schreef in zijn dagboek: *Reeds lang krimpt mijn hart ineen als ik denk aan die arme mijnwerkers, ze zijn als schapen die geen herder hebben.* Met nog twee andere vrienden ging hij er heen, 25 jaar oud. De asociale bewoners waren stomverbaasd toen ze een geestelijke op zich af zagen komen die zei dat hij een boodschap voor hen had. Hij ging op een heuveltje staan en sprak voor zo'n tweehonderd mensen. Ze waren diep geraakt dat iemand zich hun lot aantrok en met liefde tot hen sprak. Hij beloofde een paar dagen later weer te komen. Duizenden jongeren en ouderen, vuil en verwilderd, hadden zich verzameld. Whitefield schreef:

Omdat zij geen last hadden van eigengerechtigheid, waren ze blij om van een Jezus te horen, die een vriend was van tollenaars en die gekomen was, niet om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering.

De eerste tekenen dat ze geraakt waren door het Woord waren de witte strepen op hun gezicht, door de tranen die over hun zwartbestofte wangen rolden, omdat ze regelrecht uit de kolenmijn gekomen waren. Honderden en nog eens honderden kwamen onder diepe overtuigingen, die, zoals de afloop heeft bewezen, uitliep op een hartelijke, waarachtige bekering. De verandering was zichtbaar voor iedereen.

De eerste keren dat ik in de openlucht preekte, gaf dat van binnen strijd. Soms, als er meer dan 20.000 duizend mensen om mij stonden, dacht ik dat ik geen woord kon uitbrengen, noch tot God, noch tot hen. Maar ik werd nooit geheel verlaten, en vaak (want als ik het zou ontkennen, zou ik liegen tegen God) werd ik zo ondersteund die ik uit zalige ervaringen weet wat het betekent: 'Uit zijn buik zullen stromen van levende wateren vloeien.'

De wijde hemel boven me, het gezicht op de velden met de duizenden en duizenden, sommigen te paard, anderen in bomen geklommen, bij tijden waren allen aangedaan en vol tranen. Het

*raakte me soms zo, dat ik me nauwelijks goed kon houden, zodat ik bijna niet meer verder kon.*⁸

De meeste kerken hadden hun deuren voor hem gesloten, maar Whitefield wist nu dat de Heere voor hem een andere deur geopend had. Hij ging er overal als een evangelist op uit om het verlorene te zoeken. Duizenden kilometers werden te paard afgelegd. Vanaf nu preekte hij hoofdzakelijk in de open lucht. Dat kwam ook omdat de kerken de grote schare van hoorders bij lange na niet konden bevatten. Regelmatig gebeurde het dat hij 's ochtends om zes uur al voor duizenden mensen preekte. Ook de gebroeders Wesley gingen er na veel aarzelingen toe over om in de open lucht te gaan preken.

Het was werkelijk een Pinkstertijd, de Heere deed dagelijks tot de gemeente toe die zalig werden. Overal bloeiden er gezelschappen op, waar men getuigde wat de Heere aan hun ziel had gedaan. Met gebeden en gezangen werd de Heere groot gemaakt. Ze hadden vrede, en werden gesticht; en wandelende in de vreze des Heeren, en de vertroosting des Heiligen Geestes.

Maar de Heere had nog meer werk voor Whitefield. Vanuit Amerika bereikten hem het verzoeken om ook daar het Woord te brengen. Zeven keer heeft hij in zijn leven de grote oversteek gemaakt om er te paard rond te trekken en te preken. Ook daar werden zijn preken door duizenden mensen aangehoord. Zo was hij een week in Philadelphia. Omdat er zo'n schare van mensen was samengestroomd, werd besloten dat hij vanaf het balkon van het stadhuis zou preken. Whitefield preekte op een avond met zoveel opening dat hij niet kon ophouden. De duisternis viel in, maar achter de ramen werden er lichten aangestoken. Hij schreef in zijn dagboek:

Het volk was niet moe van het staan en ik niet van het spreken. De Heere bekleedde mij met kracht uit de Hoge. Mijn hart werd verruimd en verwarmd door de goddelijke liefde en mijn ziel werd zo in gebed opgenomen, dat ik dacht wel de hele nacht door te kunnen blijven preken.

Op vrijdag 15 oktober 1740 kwam Whitefield, nog maar een jongeman van 25 jaar, in Northampton aan en was hij een week te gast in de pastorie bij Jonathan Edwards. Edwards stond toen reeds bekend als de grootste theoloog van Nieuw Engeland. Het zou een onvergetelijke week worden, het begin van wat in de kerkgeschiedenis bekend staat als *the Great Awakening*, de grote opwekking.

Whitefield schreef in zijn dagboek:

Edwards is een uitnemend en geoefend christen, maar naar het lichaam erg zwak. Ik heb zijns gelijke in Nieuw Engeland niet ontmoet. Toen ik op de preekstoel stond gaf mijn hart mij in om over bijna niets anders te spreken dan over de vertroosting en de voorrechten van de heiligen en over de overvloedige uitgieting van Gods Geest op de gelovigen. 's Avond sprak ik nog een opwekkend woord tot een aantal mensen die in Edwards' huis waren samengekomen. De volgende morgen vroeg Edwards of ik een woord had voor zijn kinderen. Daarna preekte ik in het naburige Hatfield, om 's middags om 4 uur weer in Northampton te preken.

Whitefield schreef:

God gaf me een gevoelig gezicht van de komende heerlijkheid, zo dat ik sprak met gevoel, weinig ogen waren droog, het was een tijd van verkwikking van het aangezicht des Heeren.

---

⁸ Dallimore, 268

De volgende ochtend, zondagochtend, preekte ik weer en Edwards was gedurende de hele preek in tranen. De hoorders waren evenzeer aangedaan, en in de middag nam de kracht nog toe.

De vrouw van Edwards, Sara, een zeer geoefende christin, schreef aan haar broer:

Het is onvoorstelbaar hoe hij kan preken. Meer dan duizend mensen hingen aan zijn lippen, er heerste een diepe stilte, die af en toe onderbroken werd door een onderdrukte snik. Hij spreekt met een hart dat brandt van liefde en hij spreekt met een onweerstaanbaar gezag. (...) Vele, vele mensen in Northampton beschouwen dit de dag waarop zij andere gedachten, andere begeerten, nieuwe voornemens en een nieuw leven hebben gekregen; de dag toen ze hem hoorden preken over Christus en de zaligheid in Hem.⁹

Whitefield trok een paar dagen later verder, maar er was een vuur in Northampton ontstoken. Het begin van de Grote Opwekking, die in kracht en zegen niet onderdeed voor de opwekking in Handelingen 2.

We kunnen niet het hele leven van Whitefield vertellen, maar velen in zijn tijd hebben hem beschouwd als een tweede Paulus. Overal waar hij kwam verspreidde hij zegen en leven. Hele streken kwamen geestelijk tot bloei. De Heere heeft hem willen gebruiken om een stervende kerk weer uit de dood op te wekken. Natuurlijk was hij niet de enige, de Heere wekte vele andere predikers op, aangegord met dezelfde geest. Maar zij hebben allemaal erkend dat de Heere hem in overvloedige mate met Zijn Geest had gezalft. Onder zijn bediening gaf de Heere zo'n zegen, dat wij het bijna niet meer kunnen geloven dat er zulke dingen werkelijk gebeurd zijn.

Om nog één voorbeeld te geven. In 1742 gaf de Heere in Cambuslang, in Schotland, na jarenlange ingezonkenheid, een grote opwekking. Velen kwamen tot een diepe overtuiging van hun verloren staat. Op straat, op het werk en aan keukentafels, overal werd gesproken over de grote vraag: wat moet ik doen om zalig te worden. Het volk vroeg om doordeweekse kerkdiensten en gebedssamenkomsten. De predikanten hadden Whitefield dringend verzocht naar Schotland te komen, hopen en biddend dat de Heere zijn bediening ook daar zou willen zegenen. Op 6 juli kwam hij in Cambuslang aan, hij preekte er om 2 uur, om 6 uur weer en om 9 uur 's avonds nog een keer. Hij schreef:

Nog nooit is er zo'n geestelijke beweging gaande geweest. Het ging alles wat ik in Amerika gezien nog ver te boven. Anderhalf uur was er zo'n geweest, velen waren zo bitterlijk bedroefd, dat ik het niet beschrijven kan. Mensen werden bij tientallen geveld door de Geest. Hun uitroepen waren hartroerend. Het was al 1 uur in de nacht geweest, maar we konden de mensen nauwelijks bewegen om naar huis te gaan. De hele nacht door was er overal de stem van vreugdegezang en lof te horen. En wat zal de Heere nog meer gaan doen.'

Een paar dagen later werd er het Heilig Avondmaal bediend. Hij schrijft:

*Ik preekte voor meer dan twintigduizend mensen. In mijn gebed daalde de kracht van God neer, velen werden het gewaar. In mijn twee preken kwam nog meer kracht mee. Toen ik de tafel bediende daalde de kracht van God op velen neer, de mensen drongen om me heen, harten smolten en vele waren in tranen.
O, zo'n dag heeft Schotland nog nooit gezien. Het was een dag van de Zoon des mensen. De kinderen Gods waren uit alle windstreken gekomen. Het was als het Pascha onder koning Josia.'*

---

⁹ Iain Murray, *Edwards*, 162

Maandag preekte ik opnieuw voor bijna evenveel mensen, maar zo 'n algemene beroering onder iedereen heb ik nog nooit eerder gezien. Het Woord leek wel als een bliksem door de schare heen te gaan, duizenden kon je wassen in hun tranen. Sommigen wrongen hun handen, anderen vielen bijna in bezwijming neer, anderen riepen het uit, vanwege de Zaligmaker die zij doorstoken hadden. Anderen werden van hun banden bevrijd en gebracht tot de heerlijke vrijheid van de kinderen Gods. 's Avonds kwamen overal mensen bij elkaar om met elkaar te bidden en God groot te maken.'

We moeten helaas afbreken. Ik wil nog kort het einde van Whitefield vertellen. Hij was voor de zevende keer de Atlantische Oceaan overgestoken. Dag en nacht was hij overvloedig geweest in het werk des Heeren. Er is berekend dat hij ongeveer 18000 keer heeft gepreekt, dat komt neer op zo'n 12 preken per week. En dat jaar in jaar uit. Die jaren van onafgebroken arbeid, het reizen en trekken te paard, door weer en wind, hadden zijn krachten verteerd. Astmatische bronchitis maakte het hem steeds moeilijker om te preken. Diverse malen zag hij zich genoodzaakte rust te nemen, maar dat hielp niet zoveel.

Zo kwam hij totaal uitgeput op zaterdagavond 29 september 1770 in Newburyport aan. Het gerucht van zijn komst was hem vooruit gegaan en een grote schare stond op hem te wachten, verlangend naar een woord. Iemand zei bezorgd dat hij beter naar bed kon gaan. Hij keek hem aan en zei: U hebt gelijk, maar toen draaide hij zich om, sloeg zijn handen ineen, keek omhoog en zei: Heere Jezus, ik ben wel moe in Uw werk, maar niet van Uw werk. Als ik mijn loop nog niet voleindigd heb, laat mij dan gaan nog eens voor u op uit trekken, uw waarheid bevestigen, thuiskomen en sterven.

Toen hij op de preekstoel kwam, stond hij een paar minuten zonder iets te kunnen zeggen vanwege de ademnood. Maar toen begon hij:

Ik ga heen naar de rust die mij is bereid. Mijn zon is opgegaan, en heeft met de hulp des hemels velen licht gegeven. Nu gaat zij onder. O nee, ze zal juist spoedig opgaan en rijzen naar haar hoogtepunt van onsterfelijke heerlijkheid. Velen, velen zullen mij op aarde overleven, maar zij zullen mij niet in de hemel overleven.

O, zalige gedachte; spoedig zal ik zijn waar tijd en eeuw, pijn en smart onbekend zijn. Mijn lichaam bezwijkt, maar mijn geest klimt op. Hoe gewillig zou ik zijn om te leven om Christus te preken. Maar ik sterf, om bij Hem te zijn.

Na de dienst ging hij uitgeput naar de pastorie van een vriend, waar velen waren samengekomen om over de preek na te spreken. Omdat Whitefield oververmoeid was, stond hij op om naar bed te gaan. Toen hij halverwege de hoge, brede trap stond draaide hij zich om en zag dat de gang vol mensen stond, die hem nakeken. Hun liefde en verlangen trof hem zo, dat hij halverwege de trap, met de kandelaar in zijn hand, opnieuw tot hen sprak over Christus, als de Schoonste onder de mensenkinderen. Hij vergat de tijd, totdat het donker werd, omdat de kaars was opgebrand. Toen zweeg hij. Ze hoorden hem naar boven gaan. Een paar uur later stierf hij, letterlijk als een kaars opgebrand. Thuisgekomen, om Hem te zien, die zijn ziel zo vurig heeft liefgehad. Om in eeuwige verwondering en aanbidding de kroon voor Hem neer te werpen.

Whitefield was in Gods handen een bijzonder middel is om zijn vervallen kerk weer te verlevendigen. Wat was nu het grote geheim van zijn zegenrijke bediening? Wat gaf hem de kracht? Wat deed hem alle offers en ontberingen verdragen? Wat maakte hem zo ootmoedig? Er is maar één antwoord: een

diepe liefde tot Christus en een onafgebroken nauwe omgang met Hem. Dat is het grote geheim van dit rijkgezegende leven. Hij schreef in zijn dagboek:

Op de grote dag zullen alle dingen geopend worden. O, hoe zie ik daar naar uit. Tegelijk: wat zal ik beschaamd voor mijn Heere staan, omdat ik zo weinig voor Hem heb gedaan en Hem zo weinig heb vergolden voor Zijn stervende liefde.

Vandaag ben ik 39 geworden. Als mijn werk het toestond zou ik me het liefst afzonderen en de hele dag plat neer te liggen in diepe verootmoediging voor Hem, die mij door Zijn genade riep en Zijn Zoon in mij openbaarde en, naar ik mag geloven, mij tot een instrument maakte (o onbegrijpelijke liefde!), om sommigen tot de bevindelijke kennis van diezelfde onuitsprekelijke gave te roepen.

O mijn hart, breek, breek. Zie op Hem die gij hebt doorstoken. Zie op Hem en heb Hem lief. Zie op Hem en kerm en klaag. Zie op Hem en zing Zijn lof. Uw God! Nochtans: uw God! Met Gods hulp zal ik nu beginnen om te beginnen Hem lief te hebben.¹⁰

Hier kijken we Whitefield in zijn hart. Dat was het grote geheim van zijn rijkgezegende bediening: een brandende liefde voor Jezus. Ik eindig met een brief aan een vriend:

Ik kom net van de preekstoel, waar ik veel van de kracht van mijn Zaligmaker mocht ervaren en Zijn statelijke uitgangen in het heiligdom mocht zien. Broeder, de schreeuw van mijn hart is: Wil God werkelijk wonen in zo 'n ellendig schepsel als ik ben? Mij dunkt, dat ik een echo van boven hoor zeggen: 'Ik heb in u gewoond, Ik woon in u, en Ik zal in u wonen voor eeuwig.' Mijn hart antwoordt: Heere, ik geloof, en aanbid U.

Zo, mijn broeder, is mijn tegenwoordige toestand en de gedurige gestalte van mijn ziel. Ik voel dat ik van binnen steeds armer word. Ik zie dat ik nog maar een leerling ben in de school van Christus, en mijn dierbare Meester leert me elke dag weer nieuwe lessen. Ongeveer een week geleden deed Hij meer voor mijn ziel dan ik ooit eerder heb gezien.

Ik ben verwonderd als ik hoor, zoals ik bijna elke dag hoor, van nieuwe gevallen waarin de Heere Zijn werk heeft gewerkt door mijn onwaardige bediening. Dat verootmoedigt mij zeer diep, en brengt mij zeer laag aan de voeten van de eeuwig-beminnenswaardige Jezus.

Ik mag niet ontkennen dat ik één van Zijn uitverkorenen ben. Maar ik ben zo bang voor mijzelf en de anderen om mij heen, dat wij de Heilig Geest zouden bedroeven en Hem reden zouden geven Zich van ons terug te trekken, vanwege onze ondankbaarheid, onvruchtbaarheid, trots, zelfzucht en ongevoeligheid onder de zegeningen die we mogen genieten.

Afgelopen nacht ging ik verontwaardigd slapen, vooral over mijzelf. Ik zag dat ik zoveel heb ontvangen, en zo weinig heb gedaan voor mijn God en mijn Christus, zodat ik mij wel bijna letterlijk op mijn borst kon slaan, mijn hoofd in mijn kussen stoppen en mijn ogen dichtdoen en uitroepen: O God, wees mij zondaar genadig.!

En vandaag, wat heb ik gezien en gevoeld? Ja, wat mag ik nu voelen? Mijn ziel is verzwolgen in God. Zijn nabijheid vervult mijn ziel en vernieuwt de krachten van mijn lichaam. Lieve vriend, hier is enkel vrije genade. Als je bij me was, denk ik dat ik je hart kon verwarmen met te vertellen over de ongeëvenaarde liefde van Jezus. Maar onze tijd is kort. Gezegend zij God, een eeuwigheid is er voor ons, maar die eeuwigheid zal te kort zijn om Zijn lof te verkondigen.'

---

¹⁰ letter 27 december 1753